

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALAR PSIXOLOGIYASI**  
**ПСИХОЛОГИЯ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**  
**PSYCHOLOGY OF CHILDREN OF JUNIOR SCHOOL AGE**

**Esemuratova Gulbanu Sultanbek qizi**  
Qoraqalpoq Davlat Universiteti  
Amaliy Psixologiya 4-kurs talabasi  
esemuratovagulbanu@gmail.com  
+998934861835

**Saparova Eldora Tajimuratovna**  
Qoraqalpoq Davlat Universiteti  
Amaliy Psixologiya 4-kurs talabasi  
saparovaeldora@gmail.com  
+998885072512

**Jumaniyazova Sarbinaz Uzaqbay qizi**  
Qoraqalpoq Davlat Universiteti  
Amaliy Psixologiya 4-kurs talabasi  
sarbinazjumaniyazov@gmail.com  
+998935571210

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada kichik maktab yoshi bolalarining psixologiyasi, xususan ularning o'qish konlikmalarini egallashi, aqiliy qobiliyatlarining rivojlanishi haqida malumotlar keltirildi.

**Аннотация:** В данной статье представлены сведения о психологии детей младшего школьного возраста, в частности о приобретении ими навыков чтения и развитии их умственных способностей.

**Abstract:** This article provides information about the psychology of children of primary school age, especially about their acquisition of reading skills and the development of their intellectual abilities.

**Kalit so'zlar:** kichik maktab davri, bilim, tafakkur, idrok, abrtakciya, sezgi, analiz, sintez, diqqat, хотира, o'smir, o'spirim.

**Ключевые слова:** младший школьный возраст, познание, мышление, восприятие, абстракция, интуиция, анализ, синтез, внимание, память, подросток.

**Key words:** junior school period, knowledge, thinking, perception, abstraction, intuition, analysis, synthesis, attention, memory, teenager, teenager.

Kichik maktab davri **6-7** yoshdan **9-10** yoshgacha davom etadi. Uning psixikasi bilim olishga yetadigan darajada rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi bolaning muhim xususiyatlaridan biri, unda o'ziga xos ehtiyojlarning mavjudligidir. Bu ehtiyojlar o'z mohiyatiga ko'ra faqat muayyan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashga qaratilmay, balki o'quvchilik istagini aks ettirishdan ham iboratdir. Shu

*ehytiyolar asosida bolaning o'z portfeliga, shaxsiy o'quv qurollariga, dars tayyorlash stoliga, kitob qo'yish javoniga ega bo'lish, kattalardek har kuni maktabga borish istagi yotadi. Ana shu ehtiyoj bola shaxsining shakllanishida, shuningdek uning ijtimoiylashuvida katta ahamiyatga ega hisoblanadi.*

O'qish faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchining aql-idroki, sezgirligi, kuzatuvchanligi, eslab qolish va esga tushirish imkoniyatlarining rivojlanishi uchun muhim shart-sharoitlar yaratadi, hisoblash malakalarini shakllantiradi. Shu yoshdagi bola **idrokining** o'tkirligi, ravshanligi, sofligi, aniqligi, xayolining yorqinligi, xotirasining kuchliligi, tafakkurining yaqqolliigi o'zining qiziquvchanligi, ishonuvchanligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi.

Kichik maktab davrida o'qish faoliyati bilan shug'ullanish, jumladan, moddiy narsalarning har xil xossalari bilan tanishish **sezgilarning** o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda asosan farq qila olish, ko'rish va eshitish sezgilari ayniqsa tez o'sadi. **7-10 yoshli bolalarda ranglarning tuslarini sezish 45% ortishi, 10-12 yoshgacha bolalarda esa 65%gacha ortishi** rus olimlari tomonidan aniqlanilgan. Kichik maktab o'quvchilarini *rasm chizishga o'rgatish ranglarni farqlash sezgirligining o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi.* Ohanglarni farq qilish sezgirligi, ayniqsa bolalarga musiqa va ashula o'rgatish jarayonida kuchli suratda o'sadi. Sezgilarning o'sishida shuningdek, *jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining ham ahamiyati katta.* Aniq harakat qilishga jalb etuvchi mashqlar bolalarning muskul-harakat sezgilarini o'stiradi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarning tafakkuri hali ham amaliy, konkret tafakkur bo'ladi, lekin ta'lim jarayonida bolalarning bunday konkret tafakkuri, maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarning konkret tafakkuriga qaraganda, murakkabrok va mazmunliroq bo'lib qoladi, ulardagi fikrlash jarayonlarining hammasi takomillasha boradi. Maktabda o'quvchi bola tobora murakkabroq narsalarni va o'zi idrok qilayotgan narsalarni hamda hodisalarnigina emas, balki shu bilan birga, tasavvur qilayotgan narsalar va hodisalarni ham bir-biriga takqoslashni, analiz va sintez qilishni o'rganib oladi.

Bolaning maktabdagi o'qishi jarayonida unda **abstraktsiyalash qobiliyati** o'sa boshlaydi. Matematika darslarida amaliy konkret sanashdan abstrakt hisoblashga o'tilgan vaqtda, shuningdek, ona tili darslari davomida bu qobiliyat ayniqsa sezilarli suratda o'sadi. Boshqa fanlarni o'qish jarayonida bu qobiliyat yanada o'sadi.

Bola **analiz qilish, abstraktsiyalash va taqqoslashni**, mashq qilish yo'li bilan narsalarning muhim belgilari bilan ahamiyatsiz belgilarini bir-biridan farq qilishni, predmet, voqea-hodisalarning muhim belgilariga qarab turib xulosalar chiqarishni o'rganadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning **tafakkuri** mantiqiy fikrlash, mulohaza yuritish, hukm va xulosa chiqarish, taqqoslash tahlil qilishning turli usullarini qo'llashda o'ziga xos xususiyatlari bilan maktabgacha yoshdagi bolalar va o'smirlardan farq qiladi.

Ta'lim jarayonida tafakkur operatsiyalariga, mustaqil fikrlashga o'rgatish kichik maktab yoshdagi o'quvchilarni barkamollikka erishtirishning garovidir. 6-11 yoshli bola mantiqiy fikrlay oladi, lekin bu yosh asosan ko'rganlariga tayanib, ta'lim olishga sezitiv bo'lgan davr hisoblanadi. **N.S.Leytes** mulohazalariga ko'ra, *inson yoshi ulg'aygan sari aqliy rivojlanish darajasi birmuncha ko'tariladi, uquvchanlik xususiyati esa birmuncha pasayadi*. Kichik maktab yoshidagi bolalarning uquvchanligi, albatta, o'smir va o'spirinlarga nisbatan yuqori, lekin o'smir va o'spirinlarning aqliy rivojlanganligi boshlang'ich sinf o'quvchilariga nisbatan yuqoridir. Bu holat kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning *yetakchi faoliyati – o'qish* bo'lishi bilan, lekin bilish jarayonlari hali hamma tomonlama rivojlanib bo'lmaganligi bilan bog'liq hisoblanadi.

Kichik maktab davridagi bolalarning aqliy rivojlanishi ijtimoiy omillar bilan belgilanadi. Individ ijtimoiy munosabatlar ta'sirida o'zgaradi. Bolaning maktabda muntazam ravishda o'qishga o'tishi uning barcha bilish jarayonlarini rivojlanishiga va o'z-o'zidan atrof-hayotdagi narsa-hodisalarga nisbatan fikrini, munosabatlarini o'zgarishiga olib keladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quv faoliyatining asosiy vazifasi - bu o'quvchilarni —o'qishga, bilim olishga o'rgatishdir. Kichik maktab yoshidagi bolalarning psixik rivojlanishida ta'limning ta'sirida jiddiy o'zgarishlar yuz beradi. Bu o'zgarishlar ularni hayotlarining ma'suliyatli davri bo'lmish o'smirlik davriga o'tish uchun tayyorlaydi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. М.Г.Давлетшин ва бошқалар "Ёш даврлар ва педагогик психология" Т.ТДПУ. 2009;
2. М.Г.Давлетшин. Замонавий мактаб ўқитувчисининг психологияси. —Педагогика ва психология|| (илмий оммабоп серия). Т., Низомий номидаги ТДПУ, 1999/1;
3. Нишанова З.Т. Мустақил ижодий фикрлаш. –Т. Фан.2003;
4. Ш.А.Дустмухаммедова, З.Т.Нишонова, С.Х.Жалилова, Ш.К.Каримова, Ш.Т.Алимбаева "Ёш даврлар ва педагогик психология" Т. 2013.